

ลือกาดบน: อัตลักษณ์ การต่อรอง การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (พ.ศ.2500-2565)

กานต์พิชา ผิวเกษแก้ว*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในพื้นที่กาดบน หรือ ตลาดบุญยืน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายช่วงพ.ศ.2500-2565 จากการศึกษาพบว่าชาวไทลื้อซึ่งอพยพจากประเทศจีนเข้าสู่เขตอำเภอแม่สายได้มีการรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ในระยะแรก โดยเฉพาะการแต่งกายและการให้ความสำคัญต่อวัดในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาเมื่อชาวไทลื้อรุ่นใหม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการค้าหรือตลาดชายแดน ก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้เข้ากับบริบทพื้นที่ดังกล่าว โดยนอกจากการปรับรูปแบบการแต่งกายแล้ว ยังมีการให้ความสำคัญกับพื้นที่ตลาดมากกว่าวัดและการปรับสถานะของวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางเศรษฐกิจอีกด้วย ในด้านภาษา ชาวไทลื้อเริ่มปรับมาใช้ภาษาไทยและจีนเพื่อเพิ่มโอกาสในการต่อรองกับนายทุนซึ่งมักให้ความสำคัญกับผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาจีนได้เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่า ภูมิทัศน์ของชาวไทลื้อต่อการให้ความหมายของตลาดเปลี่ยนแปลงไปในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 เนื่องจากไม่สามารถขายสินค้าที่หน้าร้านโดยตรงได้หลังคำสั่งปิดพื้นที่ของรัฐ ผู้ค้าชาวไทลื้อรุ่นใหม่จึงเริ่มขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ให้ความหมายของตลาดเปลี่ยนจากพื้นที่เชิงกายภาพหรือการมีหน้าร้าน แผงลอย และรถเข็นสำหรับเดินขายในตลาด กลายเป็นพื้นที่เชิงนามธรรมในการขายผ่านสื่อออนไลน์

คำสำคัญ: ไทลื้อ, อัตลักษณ์, ภูมิทัศน์, การต่อรอง, อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

* สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เมื่อพ.ศ.2566

บทนำ

ชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความสนใจในแวดวงวิชาการ เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย ไทลื้อมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศจีนแถบเมืองสิบสองปันนา ต่อมาเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ทำให้ไทลื้อบางส่วนต้องอพยพเข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากปัญหาความยากจนและการถูกยึดที่ดิน ชาวไทลื้อเดินทางจากสิบสองปันนาลงมาทางเมืองยอง เมืองพยาก และเมืองเลน โดยบางกลุ่มเดินทางลงมายังภาคเหนือของประเทศไทยและกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัด ไทลื้อส่วนหนึ่งเลือกตั้งถิ่นพื้นที่ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่าพวกเขาอพยพเข้ามาในพื้นที่แม่สายหลากหลายช่วงเวลา โดยกลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นไทลื้อกลุ่มแรกที่ได้สถานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองของไทย และคล้ายกับว่าพวกเขาจะมีสิทธิเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในประเทศไทย กลุ่มไทลื้อที่อพยพเข้ามาแรกๆ จะนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนมาด้วย แต่ก็ได้ปรับเข้าอัตลักษณ์ของกลุ่มคนพื้นเมือง ช่วงเวลาตั้งแต่พ.ศ.2500 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อเปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญ เนื่องจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เฉพาะ ที่ตนประสบพบเจอกับตัวเอง (อรัญญา 2561)

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงระบบความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วิถีชีวิต งานศึกษาอัตลักษณ์ส่วนมากยังคงมีแนวคิดหรือการอธิบายอัตลักษณ์ชาวไทลื้อในมุมมองในกรอบรัฐชาติ และได้นำเอากรอบการมองนี้มาศึกษาอธิบายอัตลักษณ์คนในสังคม รวมไปถึงอัตลักษณ์ที่ปรับตัวในแง่การท่องเที่ยวหรือนโยบาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปรับใช้ภาษาเพื่อการค้าและเรื่องของสัญชาติ การแต่งกายที่มักจะนิยมแต่งกายที่เหมาะสมในงานที่ทำ การเปลี่ยนแปลงความหมายพื้นที่ของวัด อัตลักษณ์เครือข่ายทางการค้าที่มีการเปลี่ยนรูปแบบ รวมไปถึงการนำเอาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองมาต่อรองผ่านกิจวัตรประจำวัน การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ดังกล่าว จำต้องอธิบายผ่านมุมมองใหม่ที่นำไปสู่การทำความเข้าใจอัตลักษณ์รูปแบบใหม่ของชาวไทลื้อ

การศึกษานี้ต้องการที่จะค้นหามุมมองใหม่ๆ ในการใช้อธิบายกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในไทย งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวมีค่อนข้างน้อยและคำอธิบายความหมายการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นมองอย่างหยุดนิ่งมากเกินไป ทำให้มองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงของชาวไทลื้อที่มีความซับซ้อนภายในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ การศึกษานี้อาศัยขอบเขตการศึกษาไปในพื้นที่ตลาดแม่สาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย

หรือคนในท้องถิ่นเรียกว่า “กาดบน” ในช่วงพ.ศ.2500-2565 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

การที่เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทลื้อที่มีความซับซ้อนอย่างมีพลวัตภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์ได้นั้น การศึกษาในด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ในขณะที่งานศึกษาไทลื้อในไทยส่วนใหญ่นั้นมีการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในเชิงวิวัฒนาการโดยมองไม่เห็นข้างหลัง กล่าวคือ ไม่ได้มองเรื่องอดีตที่ผ่านมาแล้ว ทำให้เข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่แบบทวิอัตลักษณ์ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาโดยมองผ่านการปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ตลาดแม่สาย ซึ่งจะให้เห็นการเคลื่อนย้ายของผู้คน รัฐที่เข้าจัดการกลุ่มคนไทลื้อ และการเติบโตของเมืองผ่านนโยบายความขัดแย้งภายในพหุสังคม โดยงานศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มไทลื้ออย่างซับซ้อนและมีพลวัตภายใต้ยุคสมัยโลกาภิวัตน์ รวมถึงทำให้เข้าใจการบริบททางสังคมและวิถีชีวิตคนไทลื้ออย่างลึกซึ้งรอบด้าน

ภูมิหลังและการอพยพเข้าประเทศไทยของชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อ ไตลื้อ ลื้อ หรือคนนอกเรียกว่า “ไป๋” เป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไตอาศัยอยู่ในแถบสิบสองปันนา ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ในมณฑลตอนใต้ของจีน ชาวลื้อในสิบสองปันนาจะมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ผู้หญิงจะใส่เสื้อปัก นุ่งซิ่น เก้าผมเสียบดอกไม้ แต่หากทำงานมักจะมีการโพกศีรษะด้วยผ้า ผู้ชายมักนิยมสักตามตัวและขา ภาษาที่ใช้เป็นหลักภาษาลื้อ ภาษาลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตะวันออกเฉียงใต้ ในสิบสองปันนา (ราชู ฤนาท และ ชุติพร วิมุกตานนท์ 2530, 19) ในด้านความเชื่อและศาสนา ชาวลื้อจะนับถือพระพุทธศาสนาในภิกษุยาน ซึ่งพวกเขามีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าโดยมีวัดเป็นสถานที่การแสวงบุญ อีกทั้งวัดยังเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ลานวัดเป็นพื้นที่ในการตากข้าวเปลือก และเป็นแหล่งเก็บข้าวหรือเรียกว่าธนาคารข้าวในปัจจุบัน รวมถึงเป็นแหล่งการรวมตัวกันในพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ ชาวไทลื้อยังมีความเชื่อเรื่องผีควบคู่ไปกับการเชื่อพระพุทธศาสนาด้วย ชาวไทลื้อส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นหลัก แต่ก็มีบางส่วนที่ยึดอาชีพค้าขาย ซึ่งบริบทดังกล่าวนี้เป็นบริบทที่เกิดขึ้นก่อนการโยกย้ายถิ่นพื้นของชาวไทลื้อ

ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของการเดินทางไทลื้อที่เข้ามาอาศัยตั้งหลักปักฐานในเขตอำเภอแม่สาย ชาวไทลื้อได้เดินทางเข้ามาในเขตอำเภอแม่สายหลายระลอก และมักจะมีสาเหตุการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาที่แตกต่างกันไป การเข้ามาของไทลื้ออาจแบ่งได้ 3 ช่วงเวลา

ได้แก่ ช่วงแรกซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและประเทศจีนเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ช่วงที่สอง คือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองและหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน (พ.ศ.2493) และช่วงที่สาม ช่วงเวลาหลังปี 2540 จนถึงระบอบโควิด-19

สำหรับระลอกแรกเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง การเคลื่อนย้ายเข้ามาในช่วงนี้จะมีลักษณะที่สอดคล้องกับนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลไทยตั้งแต่พ.ศ.2470 ซึ่งแม่สายถูกทำให้เป็นพื้นที่เมืองชายแดนทางเศรษฐกิจที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นเส้นทางการค้าระหว่างเชียงรายไปเชียงตุง รัฐบาลได้มีนโยบายการค้าระหว่างชายแดนโดยการสร้างสะพานข้ามชายแดน แม่สายจึงจัดเป็นพื้นที่ดึงดูดผู้คนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ ต่อมาช่วงปี พ.ศ.2482 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้นโยบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนบ้าน โดยจอมพล ป. ได้ให้การยอมรับกลุ่มคนเชื้อชาติไท (ราญ ฤบาทและชูลีพร วิมุกตานนท์ 2530, 27) ชาวไทลื้อที่อพยพเข้ามาจะได้รับสัญชาติไทยด้วยเพราะช่วงดังกล่าวประเทศไทยต้องการเพิ่มจำนวนประชากร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายกลุ่มไทลื้อเข้าสู่พื้นที่แม่สาย และการที่ไทยได้เข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นในปี 2485 ซึ่งไทยได้เข้ายึดเมืองสาต เมืองเชียงตุงนั้น การอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มไทลื้อจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายขึ้น

ส่วนการเคลื่อนย้ายเข้ามาในช่วงที่เกิดการปฏิวัติในจีน ชาวไทลื้ออพยพในช่วงเวลาดังกล่าวเพราะรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต เนื่องจากพวกเขายังไม่สามารถปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาเรื่องที่ดิน ปัญหาเรื่องปากท้อง ด้วยเหตุผลต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ชาวไทลื้อสิบสองปันนาต้องอพยพเข้ามาในไทย เลือกรวมอาศัยในพื้นที่ภาคเหนือของไทยอย่างแม่สาย เนื่องจากวัฒนธรรมไทลื้อมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมชาวไทยวนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

การอพยพระลอกที่ 2 เกิดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองและหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน พื้นที่แม่สายในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเกิดความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในเรื่องนโยบายรัฐ ยุคของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นยุคที่ไทลื้อถูกมองอย่างต้องสงสัยว่าเป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์ เนื่องจากประเทศไทยได้ปรับนโยบายเข้ากับฝ่ายโลกเสรี ดังนั้นนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เน้นเรื่องการรวมไทยก็ได้รับความสำคัญน้อยลงอีกทั้งในเวลาเดียวกันนี้ประเทศพม่า (เมียนมา) มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพ.ศ. 2505 เมื่อนายพลเนวินได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลอู นู สัมรัฐบาลพลเรือนยกเลิกสัญญาปางโหลง จึงทำให้เมียนมากลายเป็นประเทศที่เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่ไม่พอใจการทำรัฐประหารและการยกเลิกสัญญาปางโหลง ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ประเทศเมียนมา

ต้องปิดประเทศ และในช่วงก่อนการปิดประเทศนี้เอง ไทลื้อบางส่วนได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาที่แม่สาย ประเทศไทย อันเนื่องมาจากปัญหาเรื่องความอดอยาก ความไม่สงบ ภายหลังประเทศพม่ามีการเปิดประเทศ ชาวไทลื้อในพม่าจึงเริ่มอพยพเข้ามาในประเทศไทยอีกครั้ง นอกจากนี้เมื่อลาวได้เปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นแบบคอมมิวนิสต์ (หรือเรียกว่า ลาวแตก) เมื่อพ.ศ. 2518 ชาติพันธุ์ต่างๆ ในลาวต่างลี้ภัยเข้ามาในประเทศไทย รวมถึงชาวไทลื้อจากแขวงไซยะบูลีด้วย (ประสิทธิ์ ลีปรีชา และคณะ 2558, 67)

เนื่องจากมีความกลัวว่าจีนจะเข้ามาแทรกซึมภาคเหนือโดยอาศัยกลุ่มไทลื้อที่อพยพเข้ามาจากจีน รัฐบาลจึงมีการออกประกาศฉบับที่ 337 พ.ศ.2515 เพิกถอนสัญชาติของชาวไทลื้อรุ่นที่สองและรุ่นที่สามที่เกิดในประเทศไทย การเพิกถอนสิทธิความเป็นพลเมืองส่งผลต่อการประกอบอาชีพ การครอบครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน สิทธิการรักษา การศึกษา และสิทธิอื่นตามกฎหมาย ทำให้ชาวไทลื้อที่เข้าอาศัยก่อนช่วงนั้นหรือเพิ่งเข้ามาอาศัยในพื้นที่แม่สายต้องปรับตัว โดยต้องหยิบยกเอาอัตลักษณ์แบบไทย แต่ซ่อนอัตลักษณ์แบบไทลื้อไว้

แต่หลังจากสถานการณ์คลี่คลาย พื้นที่แม่สายได้เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง พื้นที่ในตลาดจึงถือเป็นหนึ่งพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่จะเข้าไปครอบครองเพื่อหาความก้าวหน้าในชีวิต รวมถึงกลายเป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนสินค้า ขาวสารความรู้ และภูมิปัญญา ในบริบทนี้ตลาดบุญยืนหรือคนในพื้นที่จะนิยมเรียกว่ากาดบน ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ชาวไทลื้อและกลุ่มชาวไทยวนเข้าไปจับจองพื้นที่ทำการค้าขาย โดยไทลื้อที่อพยพเข้ามาในแม่สายก่อนพ.ศ.2530 จะทำอาชีพค้าขาย แม่ตลาดในช่วงแรกจะมีเพียงแค่อำเภอแม่สายและไทยวน (คนเมือง) เข้ามาจับจองพื้นที่ทำการค้า แต่ปัจจุบันตลาดแห่งนี้เต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ภาพที่ 1: ภาพพื้นที่ตลาดนายบุญยืนหรือกาดบน พ.ศ.2531

พื้นที่แม่สายจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดผู้คนมากมาย รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาในพื้นที่นี้เพื่อหาความก้าวหน้าในชีวิตและเลื่อนสถานะทางสังคม พื้นที่ชายแดนซึ่งได้กลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจใหม่ด้วยลักษณะที่ไม่เคร่งครัดเรื่องการเคลื่อนย้ายผู้คนระหว่างชายแดน ทำให้ไหลลื่นเคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยในพื้นที่แม่สายเพื่อมาทำการค้าขาย รวมถึงการย้ายตามญาติพี่น้อง

ในขณะที่วัดซึ่งเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมของชาวไทลื้อมาแต่เดิม แต่เมื่อพื้นที่แม่สายเกิดการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นพื้นที่เมืองทางเศรษฐกิจ ลานวัดก็ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่แห่งการค้าขายหรือถูกจัดให้เป็นตลาดสายลมจอยในปัจจุบัน และมีการปรับเปลี่ยนให้ลานวัดเป็นพื้นที่จอดรถทัวร์เพื่อแวะหยุดรับหนุ่มสาวที่จะไปทำงานหรือเดินทางไปยังภาคอื่นๆ พื้นที่วัดจึงกลายเป็นพื้นที่แสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต

ส่วนการอพยพในระลอกที่ 3 เป็นช่วงหลังพ.ศ.2540 จนกระทั่งถึงการระบาดของโควิด-19 ในช่วงตั้งแต่หลังพ.ศ.2540 มีการเคลื่อนย้ายของชาวไทลื้อเข้ามาในประเทศไทยเรื่อยๆ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผ่านโทรศัพท์ของคุณดา (นามสมมุติ) ซึ่งกล่าวว่าถ้ามีไทลื้อกลุ่มใหม่หรือเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานใหม่ในประเทศ คุณป้าจะเป็นคนช่วยเหลือให้ข้อมูลและติดต่อราชการ คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ามีการเข้ามาของไทลื้ออยู่ตลอดเวลา การอพยพเข้ามาของไทลื้อเกิดขึ้นอยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม จนกระทั่งการระบาดโควิด-19 การเคลื่อนย้ายผู้คนตามชายแดนชะงักดังลบล้างไปอีกครั้ง ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวประเทศเมียนมามีการประท้วงหลังการรัฐประหารและเกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมืองจนประเทศเมียนมาปิดประเทศ ไทลื้อที่อยู่ในประเทศเมียนมาจึงไม่สามารถข้ามชายแดนมายังประเทศไทยได้ ผู้เขียนได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ได้พบเจอกับกลุ่มไทลื้อกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาได้ในไทยได้ประมาณ 8 ปี (นับย้อนหลังจากพ.ศ.2566) ยายคำ (นามสมมุติ) เป็นชาวไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองย่าง ประเทศเมียนมา ซึ่งเข้ามาด้วยเงื่อนไขที่ว่ากลัวลูกชายได้เข้ารับเกณฑ์ทหารของกองทัพพม่า เพราะเกรงว่าจะไม่มีความปลอดภัยในชีวิตของลูกและครอบครัว

การปรับตัวของอัตลักษณ์และการต่อรองของชาวไทลื้อผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในพื้นที่แม่สาย (ตลาดบุญยืน)

การเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อนั้นมักจะมีการแปรเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย โดยอยู่บนเงื่อนไขต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจที่เข้าไปยึดโยงกับเศรษฐกิจโลก ความต้องการความก้าวหน้าของชีวิต และการพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพบริบทสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมทางศาสนา อีกทั้งการใช้ภาษาไทลื้อและ

การแต่งกายจำต้องปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขทางสังคมในพื้นที่ของตลาดแม่สาย ที่ซึ่งมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

วัฒนธรรมชาวไทลื้อในอดีตมักจะเข้าวัดทำบุญทุกวันสัปดาห์ (วันพระ) วัดถือเป็นสถานที่ที่ไทลื้อให้ความสำคัญ เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ในการแสวงหาบุญ เป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน เป็นแหล่งธนาคารข้าวแหล่งสะสมข้าวของหมู่บ้าน และลานกว้างของวัดสามารถนำข้าวมาตากได้ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ทำพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา โดยเฉพาะการเข้ากรรม (กำ) ซึ่งการเข้ากรรมชาวไทลื้อนิยมจะเข้าวัดไปอยู่กรรม การอยู่กรรม คือ การวิปัสสนากรรมฐาน การเข้าวัดถือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันของชาวไทลื้อ แต่สิ่งหนึ่งที่จะทำร่วมกันไปคือการถือศีลข้อที่หนึ่งด้วยการ “บ่กินจิ้นกินปลา” (ไม่กินเนื้อไม่กินปลา) หรือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

แต่เมื่อเวลาได้ล่วงผ่านไปเป็นหลายทศวรรษ วัดในทัศนะของชาวไทลื้อได้เปลี่ยนความหมายไป ขนบธรรมเนียมของชาวไทลื้อที่เกี่ยวกับวัดอย่างการเข้ากรรมจึงลดลง การไม่บริโภคเนื้อสัตว์ปัจจุบันก็มีเพียงผู้สูงอายุนิยมทำกันอยู่ วัดถูกเปลี่ยนความหมายให้กลายเป็นแหล่งสะสมทุนทางเศรษฐกิจเมื่อลานวัดกลายเป็นพื้นที่ทำเลทองทางการค้า การเข้าวัดทำบุญของชาวไทลื้อแต่ละรุ่นมีความเปลี่ยนแปลงไป อาทิ แม้ผู้สูงอายุไทลื้อส่วนใหญ่จะยังเข้าวัด และปฏิบัติธรรมในวัดหรือเข้ากรรมตลอดทั้งวัน รวมถึงยังคงถือคติไม่กินเนื้อสัตว์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มไทลื้อรุ่นที่ 2 ลงมา อายุระหว่างอายุ 50-60 ปี การเข้าวัดนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลง แม้จะนิยมไปวัดทำบุญในช่วงเช้าของวันสำคัญทางศาสนา แต่หลังจากเข้าวัดทำบุญก็จะกลับมาทำการค้าขาย ทำงานประจำเพื่อหารายได้ โดยไม่นิยมไปเข้ากรรมที่วัดและเลือกที่จะทำการเข้ากรรมที่บ้านแทนเป็นหลัก ถัดมาในรุ่นที่ 3 อายุอยู่ระหว่าง 40-30 ปี คนรุ่นนี้เลือกที่จะทำงานและไม่หยุดวันพระ ไม่นิยมการเข้ากรรมหรือการถือคติไม่กินเนื้อสัตว์ในวันสำคัญทางศาสนา แต่มักหาเวลาว่างจากการทำงานเพื่อไปทำบุญที่วัด

สำหรับเรื่องภาษาไทลื้อที่ใช้สื่อสารระหว่างกลุ่มคนนอก หรือไทลื้อด้วยกันเอง ภาษาไทลื้อถือเป็นภาษาหลักที่ใช้ติดต่อคนในกลุ่ม แต่จากการลงพื้นที่พบว่าคนไทลื้อส่วนใหญ่จะมีความแตกต่างด้านการใช้ภาษาในแต่ละรุ่น เช่น ผู้สูงอายุไทลื้อและกลุ่มไทลื้อที่อพยพมาใหม่ได้เข้ามาในพื้นที่จะใช้ภาษาไทลื้อในการติดต่อสื่อสารทั้งญาติหรือคนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาในการสื่อสาร ส่วนกลุ่มลูกไทลื้อรุ่นที่ 2 กับกลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่นานแล้วที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุจะมีการใช้ภาษาไทย รวมถึงภาษาเมือง (ภาษาล้านนา) ในการติดต่อสื่อสารกับคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนไทลื้อด้วยกัน แต่พวกเขา มักจะพูดภาษาไทลื้อกับกลุ่มเครือญาติหรือกลุ่มคนที่พูดภาษานี้ได้เท่านั้น

การที่คนไทลื้อบางกลุ่มพูดภาษาเมืองได้ ภาษาไทยได้ ภาษาลื้อได้ กล่าวได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงในการพยายามปรับตัวเข้าสู่สังคม

สำหรับการแต่งกายไทลื้อในอดีต ผู้ชายไทลื้อนิยมนุ่งกางเกงสะดอ ไม่ใส่เสื้อ มีรอยสัก ผู้หญิงนิยมสวมเสื้อปัดรูปผาก นุ่งผ้าซิ่นลายขวาง โปกศิระชะด้วยผ้าสีขาว (วิระพงษ์ สมใจ 2541, 11-12) แต่เมื่อเวลาผ่านไปการแต่งกายแบบไทลื้อก็เปลี่ยนแปลงไป การแต่งกายแบบไทลื้อนั้นนิยมแต่งกันในหมู่ผู้สูงอายุและในหมู่ผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ แต่ก็จะไม่มีการโปกศิระชะแบบเมื่อครั้งอดีต ส่วนในกลุ่มไทลื้อช่วงอายุอื่นๆ นั้นจะไม่นิยมแต่งตัวแบบดั้งเดิม เพราะการแต่งกายแบบเก่าไม่เหมาะสำหรับการทำงาน ดังเช่นการค้าขายที่ต้องการความคล่องตัว อย่างไรก็ตามเมื่อมีงานวันสำคัญที่ต้องเข้าวัด พวกเขามักแต่งกายแบบไทลื้อ คือการนุ่งขาวห่มขาวเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้แล้ว การที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นมาในพื้นที่ เช่น งาน 10 ชาติพันธุ์ ก็เป็นการสร้างพื้นที่ใหม่ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวไทลื้อได้มีโอกาสแต่งกายเพื่อแสดงออกทางอัตลักษณ์ในด้านการแต่งกายทุกปี พื้นที่ดังกล่าวนี้จึงมีส่วนช่วยให้ไทลื้อแต่งกายแบบดั้งเดิมเพียงแค่วงเวลาเฉพาะกิจและในพื้นที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้นการแต่งกายแบบดั้งเดิมในพื้นที่ค้าขายก็จึงไม่จำเป็นอีกต่อไป

กิจกรรมดั้งเดิมของไทลื้อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเข้าวัด การทำบุญ การเข้ากรรม ภาษา การแต่งกาย เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมโลก เวลาของไทลื้อแบบเก่าซึ่งเป็นเวลาที่สัมพันธ์กับศาสนาและพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับความเป็นไทลื้อเป็นหลัก ไม่สามารถตอบสนองกับเวลาที่ยึดโยงกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ได้ เวลาแบบใหม่ในที่นี้คือเวลาที่สัมพันธ์กับเงินตรา การเปลี่ยนแปลงเวลาแบบใหม่ส่งผลให้ไทลื้อต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ตนเองนั้นอยู่รอดได้ ประเด็นเรื่องของเวลานั้นสัมพันธ์กับเรื่องพื้นที่ที่เรียกว่าการขยายตัวของตัวเมืองแม่สาย ในอดีตพื้นที่แม่สายไม่ได้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมากเท่ากับปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นเพียงพื้นที่กิ่งอำเภอขนาดเล็ก แต่หลังพ.ศ.2535 เป็นต้นมา ซึ่งกิ่งอำเภอแม่สายได้ถูกยกขึ้นเป็นอำเภอแม่สายและมีการพัฒนาให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนที่สำคัญ พื้นที่ดังกล่าวจึงเกิดการขยายตัวของเมือง ที่ดินมีมูลค่ามากขึ้น ดังนั้นไทลื้อจึงมีการปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขใหม่ที่ต้องหาความก้าวหน้าของชีวิตที่เข้าไปสัมพันธ์กับเวลาและความเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของเมือง ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงนี้จึงทำให้ไทลื้อต้องปรับตัวต่อรองผู้คนต่างๆ ในสังคม

นอกเหนือจากเรื่องเวลาของชาวไทลื้อที่เข้าไปยึดโยงกับเวลาสากลภายใต้ระบบทุนนิยม ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การพยายามสร้างอัตลักษณ์ไทลื้อขึ้นใหม่เพื่อนำมาปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนในพื้นที่นั้นๆ รวมถึงกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยจะขึ้นอยู่กับ

เงื่อนไขต่างๆ จากการเปลี่ยนทางอัตลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเข้าวัดทำบุญ ระบบคุณค่า ระบบความคิด การแต่งกาย ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นถือเป็นการต่อรองทางอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง แต่เมื่อเกิดสภาวะโรคระบาดโควิด-19 เมื่อปี 2563 กิจกรรมทางศาสนาของชาวไทยลื้อ จึงได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยเข้าวัดได้เปลี่ยนมาเป็นทำพิธีกรรมในบ้านแทน ส่วนการใช้ ภาษาไทยลื้อก็ไม่ได้ใช้ติดต่อสื่อสารจากผู้คนรอบนอก เนื่องจากถูกกักกันพื้นที่ให้อยู่บ้านเป็นหลัก และสถานการณ์ดังกล่าวต้องใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการติดต่อกับหน่วยงานราชการ ด้วยเหตุนี้ เป็นผลทำให้การภาษาไทยลื้อที่ใช้สื่อสาร และอัตลักษณ์ความเป็นไทยลื้อแบบเก่า ได้เปลี่ยนแปลง ไปตามเงื่อนไขทางสังคมดังกล่าว

การต่อรองของชาวไทยลื้อบนความสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐและทุนจีน

การต่อรองของชาวไทยลื้อกับภาครัฐไม่ใช่เพียงแค่ประเด็นในเรื่องการขอสัญชาติ เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิทางการศึกษาอีกด้วย นอกจากนี้ไทยลื้อยังต้องมี ปฏิสัมพันธ์ต่อรองกับทุนจีนที่เข้ามายังพื้นที่แม่สายเช่นกัน น่าสนใจที่การค้าในแม่สายได้เข้าไป สัมพันธ์กับการศึกษาในแง่ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ แม่สายมีโรงเรียนสอนภาษาจีนและมีโรงเรียน ระบบไทย หากไทยลื้อที่มีครอบครัวค้าขายในพื้นที่ตลาดและไม่ต่อรองทางการศึกษาไทยและเงิน ในการค้าในพื้นที่ท่องเที่ยวชายแดนที่มีการแข่งขันการสูง ก็จะทำให้เสียเปรียบทางการค้า ดังนั้น การต่อรองชาวไทยลื้อต่อผู้มีอำนาจทางการปกครองปัจจุบันก็จะมีมากกว่าสัญชาติ เพราะได้ ขยายตัวครอบคลุมไปถึงเรื่องการศึกษา และมีการต่อรองกับผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจด้วย

ในอดีตการศึกษาชาวไทยลื้อส่วนใหญ่จะเข้ารับการศึกษาในระบบไทยเป็นหลัก มีส่วน น้อยมากที่จะศึกษาโรงเรียนภาษาจีน ไทยลื้อส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในไทยรุ่นแรกๆ ต้องเรียนอยู่ใน ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย เพราะพวกเขาต้องการต่อรองหน่วยงานรัฐเพื่อแลกกับ ความมั่นคงในชีวิต แต่หลังจากแม่สายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ ผู้คนหลากหลายกลุ่มจึงเริ่มอพยพ เข้ามาในพื้นที่เศรษฐกิจดังกล่าวนี้ รวมถึงทุนจีนที่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่แม่สายมากขึ้น ทำให้พื้นที่ตลาดชายแดนแม่สายมีการต่อรองระหว่างภาครัฐ และความเป็นเงินควบคู่กันไป ดังเห็น ได้ว่า ไทยลื้อรุ่นใหม่พยายามเรียนภาษาจีนและภาษาไทยเพื่อติดต่อกับกลุ่มคนอื่นๆ ที่ค้าขายใน พื้นที่อำเภอแม่สาย

การค้าขายและการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอแม่สายเกิดจากการผลักดันการดำเนิน นโยบายทางเศรษฐกิจที่มีการร่วมมือกับ 4 ประเทศ เช่น จีน พม่า ลาว ไทย เงื่อนไขปัจจัยของ รัฐทำให้คนไทยลื้อต้องมีการปรับตัวเพื่อต่อรองอำนาจของภาครัฐ เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมทาง

เศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว นี่เป็นอีกหนึ่งช่องทางหนึ่งที่ทำให้ตนเองสามารถก้าวหน้าทางชีวิตหรือยกระดับสถานะทางชนชั้น การค้าขายได้เกิดการปรับตัว เนื่องจากการติดต่อทุนจีนในแม่สาวยุคนี้จะต้องพูดภาษาจีนได้ ในขณะที่ไทลื้อต้องรองกับทุนจีน ไทลื้อก็ยังคงรองกับนโยบายการท่องเที่ยวของไทยของภาครัฐ เพื่อรักษาสิทธิในทางการปกครองและในทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นจึงเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ชาวไทลื้อต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ทางเศรษฐกิจของตลาดแม่สาย

การต่อรองทุนจีนที่เข้ามาถือสิทธิพลในชายแดนอย่างแม่สาวยุคนี้ ชาวไทลื้อบางคนได้มีการต่อรองทุนจีน รวมถึงเครือข่ายทางการค้าขาย โดยการเข้าไปแต่งงานกับกลุ่มชาวจีนยูนนานในพื้นที่ และไทลื้อบางกลุ่มที่ไม่ได้แต่งงานกับกลุ่มคนจีนก็จะมีวิธีการต่อรองรับมือผ่านการปรับเปลี่ยนสินค้า หันมาขายสินค้าที่นำมาจากประเทศจีน เนื่องจากสินค้าของประเทศจีนมีต้นทุนราคาที่ถูกกว่าสินค้าภายในพื้นที่ ราคาสินค้าที่ถูกกว่านั้นย่อมทำให้ได้เปรียบทางการค้ามากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ขายสินค้าชนิดเดียวกัน และนอกจากนี้ ยังได้มีการปรับเปลี่ยนการขายอาหาร จากเดิมอาหารที่ชาวไทลื้อนิยมขายจะเป็นจำพวกเส้นข้าวซอย บุก หนังกุ้งหรือหนังกุ้งที่นำมาทอดจนเกิดรสเปรี้ยว ก็ปรับมาขายอาหารจีนอย่าง หม่าล่า ที่กำลังเป็นที่นิยมในประเทศไทย

การกินเจของชาวไทลื้อถือเป็นการนิยามความหมายในแง่การต่อรองทางเศรษฐกิจ การค้ากับกลุ่มทุนจีนในพื้นที่แม่สาย การกินเจของกลุ่มคนไทลื้อนั้นมีการนิยมขึ้นมาทีหลังสำหรับไทลื้อแล้ว แต่เดิมเรียกว่าการไม่กินเนื้อสัตว์ การพยายามให้ความหมายแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการกินเจของกลุ่มคนจีนโพ้นทะเล ทำให้เชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้ากับวัฒนธรรมจีนเพื่อผลประโยชน์ในแง่การติดต่อสื่อสารกับทุนจีน ด้วยเพราะกลุ่มทุนจีนส่วนใหญ่นิยมติดต่อกับการค้าขายกับกลุ่มคนที่พูดภาษาจีนรวมถึงการมีวัฒนธรรมความเป็นจีน การที่มีทักษะความรู้ที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมจีนของชาวไทลื้อช่วยให้สร้างรายได้เปรียบเชิงเศรษฐกิจ อันเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองอย่างหนึ่ง

การปรับตัวของชาวไทลื้อบนพื้นที่ทางเศรษฐกิจของตลาดแม่สาย

การปรับตัวของชาวไทลื้อบนพื้นที่ของตลาดแม่สายแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงด้านการค้าขายและเครือข่ายการค้าที่เชื่อมโยงความเป็นลื้อ การเคลื่อนย้ายอพยพเข้ามาในไทยของชาวไทลื้อในแต่ละช่วงเวลานั้น ชาวไทลื้อได้เข้าไปใช้พื้นที่ตลาดแม่สายหรือกาบจนเพื่อค้าขาย

เป็นกลุ่มแรกๆ ชาวไทลื้อกลุ่มแรกขายของกินที่กลุ่มไทลื้อกินในชีวิตประจำวัน อาทิ เส้นข้าวซอย ตุงข้าว ผักส้ม

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มไทลื้อที่เข้าไปเรียนเย็บผ้าในพื้นที่แม่สาย และกลุ่มที่เข้ามาภายหลัง ไทลื้อกลุ่มนี้จะไม่มีแผงหรือที่นั่งประจำในตลาด ปัจจุบันกลุ่มนี้ได้ทำการปรับเปลี่ยนตนเองทำงานอยู่บ้าน ทำงานส่งของขายในตลาด เย็บผ้าในบ้านของตนเอง กลุ่มที่ไม่เคยมีพื้นที่แผงตลาดก็สะสมทุนได้ระดับหนึ่งก็เปลี่ยนไปซื้อแผงนั่งค้าขาย สินค้าที่ค้าขายได้ปรับเปลี่ยนไป ขายสินค้าที่คนในพื้นที่นิยม ในขณะที่กลุ่มไม่เคยนั่งแผงได้แผงขาย ไทลื้อกลุ่มใหม่ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ไทยได้เข้ามาจับจองพื้นที่เดิมขายแบบไม่มีแผงขาย ส่วนใหญ่จะขายสินค้าบริโภคแบบชาวไทลื้อนิยม อาทิ ข้าวหลามอ้อย ก้อนบุก ถั่วเน่าทรงเครื่อง ข้าวมะพร้าว ปลาจืด

ภาพที่ 2 ภาพสินค้าที่ชาวไทลื้ออพยพเข้ามาใหม่ค้าขาย

การค้าขายของไทลื้อได้ปรับมาเป็นการค้าแบบออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 ชาวไทลื้อที่ทำการค้าขายแบบหน้าร้านบางรายต้องปิดกิจการลง แต่ก็มีหนุ่มสาวชาวไทลื้อบางส่วนหันมาขายสินค้าแบบออนไลน์ การค้าขายรูปแบบออนไลน์ดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่ไม่คุ้นชินสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้โทรศัพท์ไม่ชำนาญ ในบริบทนี้จึงทำให้ความหมายตลาดของไทลื้อกลุ่มใหม่และกลุ่มเก่านี้มีความแตกต่างกัน ความหมายตลาดแบบเก่าของคนไทลื้อรุ่นเก่าอาจจะ

เป็นตลาดเพียงการค้าขายมีหน้าร้าน ในขณะที่ตลาดในความหมายของรุ่นใหม่ คือ ตลาดที่เปิดกว้างไม่เพียงมีแค่หน้าร้าน หากแต่รวมไปถึงการซื้อขายผ่านโลกอินเทอร์เน็ตด้วย การค้าออนไลน์จึงถือเป็นการค้ารูปแบบหนึ่งที่ปรับเพื่อการค้าที่ขายได้ถึงแม้ว่าสถานการณ์จะไม่เอื้ออำนวย

อีกแง่หนึ่งพื้นที่การค้าขายออนไลน์ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่ให้ความรู้สึกปลอดภัย พื้นที่ละลายความเป็นชาติพันธุ์ เชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวนี้ตอบสนองความเป็นอัตลักษณ์ปัจเจกบุคคลของชาวไทลื้อรุ่นที่ 2 รุ่น 3 และรุ่นหลานๆ ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากปัจจุบันสังคมชาวไทลื้อที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่เมืองที่มีระบบทุนนิยมเข้ามาจัดระบบผู้คน ความสัมพันธ์ ไทลื้อก็ถือเป็นหนึ่งกลุ่มที่อาศัยในพื้นที่เมือง การอาศัยในพื้นที่เมือง ทำให้ชาวไทลื้อรุ่นหลังเริ่มมีความปัจเจกมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชาวไทลื้อ: การให้ความหมาย

ตลาดเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนสินค้า และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ ดังนั้นความหมายของกลุ่มคนที่เข้ามาในพื้นที่เข้าไปปฏิสัมพันธ์บนพื้นที่ตลาด ย่อมจะมีกระบวนการนิยามของแต่ละกลุ่มคนที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการให้ความหมายภูมิทัศน์ของตลาดก็จะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขหรือบริบทที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นตลาดถือเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ชาวไทลื้อหรือชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ในแม่สายพยายามสร้างความหมายของตลาด และการให้ความหมายในแต่ละรุ่นของชาวไทลื้อมักมีความแตกต่างกันออกไป

สำหรับความหมายของตลาดแบบเก่าในมุมมองของชาวไทลื้อนั้น พวกเขา มองว่าตลาดที่ใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเปลี่ยนสินค้า เงินตราจะต้องมีภูมิทัศน์ที่สัมผัสได้ผ่านการมองเห็น การจับต้องได้ การมีหน้าร้านมีพื้นที่ในการวางสินค้าขาย และพื้นที่นั้นจะมีขอบเขตที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการค้าขายแบบไม่มีการเคลื่อนย้าย จากการลงพื้นที่ได้มีการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่าความหมายภูมิทัศน์แบบเก่า นั้นจะเห็นได้ชัดในกลุ่มไทลื้อที่เข้ามาอาศัยใหม่ในพื้นที่ตลาดแม่สาย เหตุที่ว่าทำไมพวกเขาถึงมีการให้ความหมายแบบเก่า นั้นเป็นเพราะว่า ชาวไทลื้อที่ข้ามแดนเข้ามาอาศัยในพื้นที่ได้ไม่นานมักจะมองว่าตลาดควรเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มคนเข้ามาใช้พื้นที่ เพื่อทำการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นเงินตรา เหตุที่ยังมีการให้ความหมายแบบเก่า เพราะเงื่อนไขทางทุนเศรษฐกิจที่ไม่เพียงพอ และไม่มีเครือข่ายทางการค้าที่มากพอเหมือนกลุ่มไทลื้อที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ในตลาดแม่สายมาก่อน เงื่อนไขอีกประการหนึ่ง คือ พวกเขาไม่มีทักษะการ

ต่อรองกับชาติพันธุ์อื่นๆ หรือกลุ่มหน่วยงานต่างๆ เพราะการเข้ามาของกลุ่มไทลื้อที่เข้ามาช่วงเวลา 10-15 ปีให้หลังอาจจะไม่มีเครือข่ายหรือกลุ่มคนรู้จักให้คำแนะนำ

อำเภอแม่สายเป็นพื้นที่ชายแดนจึงมีการส่งเสริมการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นพื้นที่ในตลาดแม่สายจึงต้องตอบสนองด้วยการเพิ่มราคาหรือมีมูลค่าของปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นตามเช่นกัน ภูมิทัศน์ตลาดแบบเก่าที่ไม่มีการจัดระเบียบแบบแผน กลายเป็นภูมิทัศน์ที่ไม่สร้างมูลค่าแก่เจ้าของพื้นที่ ซึ่งการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในตลาดแม่สายเป็นการสร้างมูลค่าให้กับเจ้าของพื้นที่ และความเป็นระบบระเบียบในการใช้สอยตามหลักทุนนิยมที่เข้าสู่พื้นที่ โดยผ่านพื้นที่แบบเมืองสมัยใหม่ ดังนั้นตลาดจึงเกิดการจัดโซนขายสินค้าให้ชัดเจนมากขึ้น

ภาพที่ 3 และ 4 ภาพสภาพแวดล้อมภายในตลาดบางส่วน

เมื่อพื้นที่ในแม่สายกลายเป็นพื้นที่เมืองสมัยใหม่ เป็นพื้นที่ให้ทุนนิยมเข้ามาจัดการกำหนดกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่นั้น ดังนั้นความหมายของภูมิทัศน์ของตลาดแม่สายจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การให้ความหมายภูมิทัศน์ทางตลาดของแต่ละรุ่นจึงมีเปลี่ยนแปลงไปอย่างมหาศาล

ในทัศนะของกลุ่มชาวไทลื้อที่ค่อนข้างมีทุนสะสมจำนวนหนึ่งและมีเครือข่ายทางการค้าขาย เดิมที่ตลาดในความหมายเก่าของชาวไทลื้อควรเป็นสิ่งที่มีย่านร้าน แต่เมื่อบริบทเชิงพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลง กรณีแม่สายที่เป็นส่วนหนึ่งของชายแดนที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างคนหลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นชาวเขา คนพื้นที่ราบ ชาตพันธุ์ต่างๆ แม่สายกลายมาเป็นพื้นที่เมืองสมัยใหม่ เป็นจุดตัดความเข้มข้นที่จะดึงดูดผู้คนเข้ามาปฏิสัมพันธ์ เมื่อมีการเข้ามาใช้พื้นที่อย่างเช่นตลาดแม่สาย เพื่อทำการค้าขาย รวมถึงการเข้าแย่งชิงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างกระบวนการต่อรองของชาวไทลื้อที่ค้าขายในตลาด อีกทั้งกระบวนการต่อรองดังกล่าวเป็นกระบวนการหาพื้นที่รูปแบบใหม่ในตลาด โดยรูปแบบใหม่ไม่จำเป็นต้องมีหน้าร้าน แต่จะเป็นการติดต่อเครือข่ายการค้าซึ่งจะมีร้านภายในพื้นที่ตลาดเป็นผู้มารับสินค้าไปขายต่อ

นอกจากนี้ ยังมีชาวไทลื้อบางกลุ่ม ที่ได้ให้ความหมายภูมิทัศน์ตลาดที่มีรูปแบบต่างออกไปจากเดิม โดยการมองว่าตลาดนั้นอยู่ตรงพื้นที่ไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องนั่งขายพื้นที่เดิมทั้งวัน แต่จะใช้รถเข็นในการค้าขาย การต่อรองกับอำนาจทางการค้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยมีการสร้างความหมายภูมิทัศน์ทางตลาดที่เปลี่ยนแปลง จากพื้นที่แบบมีหน้าร้านสู่พื้นที่การค้าที่ไม่ยึดติดกับหน้าร้าน การไม่ยึดติดพื้นที่ทำให้ชาวไทลื้อมีการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจได้มากกว่าชาติพันธุ์อื่น

ไทลื้อที่อยู่มานานในพื้นที่ตลาดแม่สายมีการให้ความหมายตลาดแตกต่างออกไปจากเดิมที่เคยเข้าใจ และมองว่าตลาดควรมีหน้าร้าน แต่เมื่อพวกเขาที่มีทุนสะสมจำนวนมาก และรวมถึงมีการต่อรองอำนาจทางการค้าผ่านไทลื้อกลุ่มใหม่ที่เข้าไปใช้พื้นที่ในตลาดทำการค้า ความหมายภูมิทัศน์ตลาดจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมักจะปรากฏในกลุ่มไทลื้อที่อายุประมาณ 50 ปี

เมื่อบริบททางพื้นที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นภายใต้บริบทโรคระบาดโควิด-19 รัฐบาลมีมาตรการควบคุมการเดินทางเข้าออกในตลาดแม่สาย รวมถึงด่านพรมแดนถูกสั่งปิด การเดินทางของคนระหว่างพรมแดนอำเภอแม่สายกับเมืองท่าขี้เหล็ก ประเทศเมียนมา ชะงักตัวลง มีมาตรการเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด มาตรการต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้นทำให้การค้าขายของชาวไทลื้อในพื้นที่ตลาดแม่สายมีความลำบาก ถึงแม้การปิดชายแดนจะส่งผลกระทบต่อการค้าของชาวไทลื้อรุ่นแรกๆ แต่ในทางกลับกันชาวไทลื้อรุ่นที่ 3 และ 4 กลับได้เปรียบทางการค้า เนื่องจากพวกเขาสามารถเข้าถึงการใช้เครื่องมือสื่อสารทางโลกอินเทอร์เน็ตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นมาตรการ

รัฐและบริบทช่วงโควิด จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างกระบวนการค้ารูปแบบใหม่และการให้ความหมายภูมิทัศน์แบบใหม่ที่มีการทับซ้อนกันในช่วงเวลาดังกล่าว

ในส่วนของภูมิทัศน์ของตลาด หรือรูปแบบก็มีความเปลี่ยนแปลงไปบนเงื่อนไขการเข้าถึงโลกออนไลน์ จะเป็นลักษณะของการใช้เครื่องมือผ่านอิเล็กทรอนิกส์ในการขายสินค้า ภูมิทัศน์ในด้านความหมายของตลาดมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากการมีหน้าร้านเปลี่ยนเป็นไม่มีหน้าร้าน เป็นความหมายตลาดที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นความหมายของภูมิทัศน์ทางตลาด ถูกทำให้มีความซับซ้อนมากขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงตลาดในความหมายเดิมอีกต่อไป แต่ความหมายนั้นจะขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่ให้นิยาม และรูปแบบของตลาดโดยขึ้นอยู่กับบริบทในช่วงเวลาแต่ละช่วงที่ต่างกันออกไปบนเงื่อนไขของชาวไทลื้อที่ต่างกัน

การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชาวไทลื้อ: การสร้างพื้นที่ของการค้า

การสร้างพื้นที่การค้าแบบเก่าบนพื้นที่ตลาด เป็นการสร้างผ่านเครือข่ายทางการค้า หรือ เครือข่ายความสัมพันธ์กลุ่มคนพื้นเมือง (คนเมือง) โดยใช้ความได้เปรียบด้านทุนทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับกลุ่มคนเมือง เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตลาด ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มแรกที่เข้าไปใช้พื้นที่ตลาดแม่สาย (ภาคบน) กับกลุ่มคนเมือง และได้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ชาวไทลื้อจึงสร้างพื้นที่ทางการค้าขึ้นมา โดยอาศัยการสะสมทุน การสร้างเครือข่าย ทักษะทางการค้า กระบวนการต่างๆ กลั่นออกมาในรูปแบบการส่งต่อพื้นที่ในตลาดให้แก่ไทลื้อรุ่นต่อไป โดยอาศัยการยึดว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ขายสินค้าของคนที่เคยอยู่และสะสมทุนได้ มีเครือข่ายที่จะส่งสินค้าภายในตลาดได้ก็ย้ายออกไป นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไทลื้อใหม่ที่ไม่มีแผงในตลาดขึ้นมาขายสินค้าแทน และกลุ่มที่เข้ามาใหม่ก็ขายสินค้าโดยไม่มีแผง

นอกจากการสร้างพื้นที่แล้ว พื้นที่ดังกล่าวยังผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ได้ การที่จะผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ได้นั้น จะต้องมีการเข้าไปสร้างพื้นที่ให้ตนเองมีตัวตน ถึงจะมีกระบวนการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ การผลิตซ้ำจะผ่านกระบวนการในรูปแบบของสินค้า การพูด และเครือข่ายความช่วยเหลือจากคนกลุ่มไทลื้อเดียวกัน พื้นที่ตลาดจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เปิดโอกาสการพบเจอไทลื้อกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ของตนเอง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปบริบททางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ชาวไทลื้อพยายามรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเงินเข้ามาปรับใช้ด้วยเพื่อการติดต่อค้าขายที่ดีขึ้น

การสร้างพื้นที่แบบใหม่การค้าเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างมาใหม่โดยไทลื้อรุ่นใหม่ คือ พื้นที่ตลาดในรูปแบบใหม่ ไม่มีหน้าร้าน ไม่ต้องพึ่งพาเครือข่ายทางการค้าแบบตลาดแบบเดิม

เนื่องจากการค้าขายบนพื้นที่ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาบนเงื่อนไขต่างๆ จะมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น สินค้าที่นำมาขายนั้นจะเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยม จะไม่นิยมขายสินค้าหรือของบริโภคชาวไทย ลื้อ แต่ชาวไทลื้อบางกลุ่มที่เลือกขายสินค้าที่มาจากจีน และได้รับความนิยมในไทย อาทิ หม่าล่า ลำเจียก สินค้านำเข้าจากจีน ความเปลี่ยนแปลงนี้อยู่บนเงื่อนไขการเข้ามาของทุนจีน ปัจจุบันมีการตั้งคำถามต่ออิทธิพลของทุนจีนมากขึ้น แต่สำหรับกลุ่มชาวไทลื้อที่อาศัยบริเวณชายแดน กลับต้องรับเอาความเป็นเงินเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการค้าขาย การที่ลูกหลานชาวไทลื้อได้นิยมเรียนภาษาจีน รับสื่อที่เกี่ยวกับความเป็นจีน เพื่อต้องการต่อรองความสัมพันธ์อันยากกับกลุ่มอื่นๆ โดยการพยายามเข้าไปต่อรองทางการค้ากับกลุ่มคนจีนยูนนานในพื้นที่ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่สามารถพูดภาษาจีนได้

การสร้างพื้นที่ผ่านอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มไทลื้อในพื้นที่ ในด้านเศรษฐกิจ สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ โดยอธิบายให้ภาพในการจดจำภาพลักษณ์ของสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะตัว และต้องกลับมาซื้อสินค้าที่ตลาดแม่สาย ถึงแม้สินค้าที่มีลักษณะเดียวกันสามารถที่จะซื้อจากที่ไหนก็ได้ เพราะรับสินค้ามาจากที่เดียว แต่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะกลับมาซื้อสินค้าที่ตลาดแม่สาย สืบเนื่องมาจากการสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในพื้นที่ตลาดแม่สาย ซึ่งอาจมาจากการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ รวมถึงกลุ่มนักวิชาการ ได้สร้างองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กับการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในอำเภอแม่สาย อย่างกรณีทางภาครัฐได้มีการจัดงานชื่อ “งานมหัศจรรย์สิบชาติพันธุ์แม่สาย” เพื่อประชาสัมพันธ์ในความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอแม่สาย โดยนำวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ให้เป็นในรูปแบบของสินค้า ให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวได้ความรู้ร่วมกัน และการรักษาภาพรวมของการเป็นไทลื้อที่เป็นส่วนหนึ่งของตลาดชาติพันธุ์ชายแดนแม่สาย

บทสรุป

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทลื้อ การต่อรอง และการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในพื้นที่ตลาดแม่สายในช่วงพ.ศ.2500 จนถึงพ.ศ.2565 ซึ่งเป็นช่วงโรคระบาดโควิด-19 เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มชาวไทลื้อมีการเคลื่อนย้ายอพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือ และอยู่ในบริบทความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยหลากหลายช่วงเวลา ไม่ว่าจะเป็นช่วงสงครามทางการเมือง สงครามอุดมการณ์ บริบทสังคมที่ต้องเผยแพร่ความเป็นไทยสู่พื้นที่ชายแดนอย่างเข้มข้น กระทั่งบริบทช่วงพัฒนาเศรษฐกิจขับเคลื่อนประเทศที่เน้นการค้าชายแดน บริบทการค้า

ชายชายแดนที่มีการแข่งขันกันสูง และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รวมถึงการเข้ามาของอิทธิพลทุนจีนสู่ประเทศเพื่อนบ้านและขยายเข้าสู่ชายแดน และบริบททางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามชายแดนที่เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มชาวไทลื้อ ชาวไทลื้อเองก็ต้องปรับเปลี่ยนนำเอาอัตลักษณ์มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองต่อกับกลุ่มต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางตลาดในรูปแบบใหม่ ซึ่งการต่อรองในการสร้างค่านิยม และรูปแบบที่เปลี่ยนไปของภูมิทัศน์ ทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตตลอดเวลา โดยงานศึกษาจะใช้กรอบการศึกษาเชิงจุลประวัติศาสตร์โดยการพยายามมองประวัติศาสตร์ผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่เล็กลงไป เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่เพียงการยึดติดโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลให้อัตลักษณ์ของชาวไทลื้อเปลี่ยนแปลงไป มีรูปแบบใหม่มากมายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอัตลักษณ์ในระดับชีวิตประจำวันก็มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ซึ่งในแต่ละช่วงวัยของชาวไทลื้อก็จะมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคม

ในแง่การต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐและทุนจีนของกลุ่มชาวไทลื้อนั้น ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันการต่อรองกับหน่วยงานรัฐนั้น นอกจากจะเป็นการต่อรองเพื่อรักษาสติชนพื้นฐานหรือความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตแล้ว ยังมีการต่อรองเรื่องของการศึกษามาเกี่ยวข้องด้วยการศึกษาของลูกหลานชาวไทลื้อในปัจจุบันจะนิยมเรียนแบบ Hybrid นอกจากนั้นการที่ลูกหลานชาวไทลื้อเริ่มให้ความสนใจต่อการเรียนภาษาจีนก็เพราะพื้นที่ตลาดแม่สายเป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่สูงและมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไทลื้อจึงเริ่มให้ลูกหลานไปเรียนภาษาเพื่อเพิ่มรายได้เปรียบทางการค้า

การค้าชาวไทลื้อบนตลาดแม่สายในปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ในช่วงที่ไทยเข้าร่วมโครงการทางเศรษฐกิจรวมถึงอิทธิพลการค้าจีนที่กำลังแพร่ขยายตามชายแดนเพื่อนบ้าน อีกทั้งโรคระบาดโควิด-19 ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการค้าของชาวไทลื้อเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่นำมาขาย การเปิดตลาดขายสินค้าออนไลน์ในกลุ่มไทลื้อรุ่นที่ 2 และ 3 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ทางการค้า รวมไปถึงสินค้านั้นส่งผลต่อการเกิดการนิยามความหมายตลาดที่เปลี่ยนไป และภูมิทัศน์ทางตลาดที่ไม่ใช่แค่ตลาด

การนิยามหรือให้ความหมายพื้นที่ตลาด และภูมิทัศน์ตลาดของชาวไทลื้อได้เปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ตลาดในความหมายเดิม คือ พื้นที่ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้า เงินตรา ความรู้ ภูมิปัญญา ข่าวสาร มีหน้าร้าน และมีลักษณะในเชิงรูปธรรมจับต้องได้ แต่เมื่อบริบทในพื้นที่แม่สายเปลี่ยนแปลงไป ตลาดก็เปลี่ยนเป็นตลาดในเชิงจับต้อง

ไม่ได้ ซึ่งอยู่ในรูปแบบนามธรรมมากขึ้น คือ การไม่มีหน้าร้าน การไม่มีหน้าร้านถือเป็นการต่อรองทางอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่หนุ่มสาวรุ่นใหม่ของไทยเลือกใช้ เนื่องจากพื้นที่ออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ตอบสนองความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าพื้นที่ตลาดแบบมีหน้าร้าน มีความเหมาะสมกับการค้าขายกับกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ โดยไม่ต้องกังวล ดังนั้นภูมิทัศน์ตลาดก็มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามการนิยามความหมายเช่นกัน

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นสัมพันธ์กับความเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในไทยรุ่นใหม่ และการต้องการพื้นที่การค้าใหม่ๆ การเข้าไปต่อรองกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ หรือการสร้างพื้นที่โดยผ่านอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มชาวไทยในพื้นที่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่เข้าไปเชื่อมโยงพื้นที่ หรือการเข้าไปช่วงชิงความทรงจำบนพื้นที่ทางการค้าขายแดน โดยอธิบายให้เห็นภาพในการจดจำภาพลักษณ์ของสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะตัว คนส่วนใหญ่เลือกที่จะกลับมาซื้อสินค้าที่ตลาดแม่สาย สืบเนื่องมาจากการเข้าไปสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยในพื้นที่ตลาดแม่สาย ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ รวมถึงกลุ่มนักวิชาการ ได้สร้างองค์ความรู้เข้าไปสัมพันธ์กับการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในอำเภอแม่สาย โดยนำวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ให้เป็นในรูปแบบของสินค้า ให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยวได้ความรู้สึกร่วมกัน และการรักษาภาพรวมของการเป็นไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของตลาดชาติพันธุ์ชายแดนแม่สาย ถือเป็นกระบวนการพยายามสร้างพื้นที่ใหม่ของกลุ่มไทย

เอกสารอ้างอิง

- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ และจิราพร ขุนศรี. 2560. การวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดเชียงราย. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- กุสุมา ขุนจินดา. 2555. ตลาดชายแดนแม่สาย-ท่าซี้เหล็ก จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ พรมวัง. 2537. การปรับตัวของวัฒนธรรมไทยในเชียงใหม่. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ณ ห้องประชุมทองกวาว สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระดับปริญญาตรี

จุฑามาศ สนนก และ พิเชฐ อนุกุล. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทลื้อ.

ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาจากทบวงมหาวิทยาลัย. 2528-2529.

ชัยวัฒน์ ปะสุนะ. 2564. ไทลื้อ: อัตลักษณ์ โยภย้ายถิ่นฐานและนโยบายรัฐสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สูฐานานุกรมแห่งพลเมืองไทย (พ.ศ.2488-2558). วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 9, 2.

ฉิมัมพร สว่างพัฒนกุล. 2559. การปรับตัวของผู้ประกอบการค้าชายแดนรุ่นที่สอง กรณีศึกษาตลาดแม่สาย-ท่าซำเหล็ก. การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต.

ทรงศักดิ์ ปราศร์วัฒนากุล แพทรีเซีย ซีสมแมน แน่นหนา. 2537. ฟ้าไทลื้อ: การผลิตข้าทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ห้องทองกวาว สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิชธิมา บุญเฉลียว. 2552. การท่องเที่ยวกับการรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทลื้อเชิงคำ. วารสารศิลปศาสตร์ 9, 2.

_____. 2553. อาหารกับพิธีกรรม: การประดิษฐ์สร้างความทรงจำทางสังคมของชาวไทลื้อพลัดถิ่น เชียงคำ จังหวัดพะเยา.วารสารศิลปศาสตร์ 2, 2. กรกฎาคม-ธันวาคม

นิลุบล ประพรม. 2564. อัตลักษณ์และค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่คงอยู่ในเรือนไทลื้อจากอดีตสู่ปัจจุบัน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนายางใต้ สปป.ลาว. ดี-เจ: วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม 8, 1. (มกราคม-มิถุนายน).

ปานแพร เขาวนประยูร. 2553. ทวีอัตลักษณ์: การต่อสู้และการปรับตัวของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย 30,1.

ปรีชา อุปโยคิน พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ภัทรา ชลดำรงกุล. 2560. ความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วารสารสังคมศาสตร์ 47, 1.

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์. 2545. แม่สาย: บันทึกจากอดีต. หนังสือแจกในงานฌาปนมาตานุสรณ์แต่แม่ศรีมา แซ่เหลียว (22 ธันวาคม 2546 – 2 กุมภาพันธ์).

- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. 2561. ปัจจัยการดำรงอยู่ของพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา. พิษเนศสาร 14, 2. กรกฎาคม-ธันวาคม.
- รัตนาพร เศรษฐกุล. 2537. การปรับตัวของวัฒนธรรมไทลื้อในน่าน. สำนักส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ณ ห้องประชุมทองกวาว สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วันที่ 16-17 กันยายน.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. 2555. ล้อข้ามแดน การเดินทางของคนหนุ่มสาวชาวลื้อ เมืองยอง รัฐฉาน ประเทศพม่า. เชียงใหม่. ศูนย์วิจัยและบริหารวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมใจ แซ่จ้าว วีระพงศ์ มีสถาน. 2539. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สีบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์. 2546. พัฒนาการทางพื้นที่การค้าและบริการของเมืองชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสกสรร สรรสาพิสุทธ์. 2546. อัตลักษณ์ของไทลื้อและการปรับตัวเพื่ออยู่รอดภายใต้ระบบทุนนิยม : กรณีศึกษาบ้านแม่สายตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ. ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.
- อรัญญา ศิริผล. 2552. มานูวิทยานิเวศ: พัฒนาการ แนวคิดและข้อถกเถียง. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2562. ปฏิบัติการศาสนา ทุนจิตวิญญาณ กับการเมืองวัฒนธรรมในชายแดนไทยภาคเหนือ. เชียงใหม่. ศูนย์วิจัยและบริหารวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิญา เพ็องฟูสกุล. 2561. อัตลักษณ์การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. เชียงใหม่. ศูนย์วิจัยและบริหารวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- องค์ สุริยเมฆะ. สถานการศึกษาชาติพันธุ์ไทลื้อ ตั้งแต่ พ.ศ.2480-2540. วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์ 34, 1
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง. 2557. เรื่องแรงงานข้ามชาติ อัตลักษณ์และสิทธิความเป็นพลเมือง. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระดับปริญญาตรี

อัมพร จิรัฐติกร. 2558. พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ การเมือง เรื่องพื้นที่ของแรงงานอพยพ ไทใหญ่
ในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่. ศูนย์วิจัยและบริหารวิชาการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.